

Основою переходу Чехії до інноваційного розвитку повинно стати посилення її науково-технічного потенціалу, вдосконалення первинної і вторинної освіти, прискорений розвиток малого і середнього бізнесу, підвищення конкурентоспроможності чеської економіки та вдосконалення інформаційного забезпечення НДДКР та його результатів.

Література

1. Обзор мирового экономического и социального положения за 2012 год: поощрение развития – без ущерба для экологии нашей планеты. ООН. Экономический и Социальный Совет, С.1, 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gosbook.ru/node/61153>
2. Перспективы развития региональной экономики: Европа. Плавание по штормовым водам. Октябрь 2011 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/reo/eur/2011/ereo1011intror.pdf>
3. Czech Republic: key macroeconomic indicators [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.czso.cz/eng/redakce.nsf>
4. Швейда П. Опыт Чешской республики / П. Швейда // Материалы Международной конференции ICSTI, 24. 11. 2011 г. – Москва, 2011. – С. 25-27.
5. Чехия: какова настоящая цена имиджа этой страны? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.profi-forex.org/news/entry1008070153.html>
6. Система инновационного предпринимательства в Чешской республике [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.innovbusiness.ru/content/document_r_64F4CAAF-7E40-428E-93BB-E8D3DF51CF4B.html
7. Крадохвил О. Экономика современной Чехии / О. Крадохвил // Международная экономика. – 2010. - №12. – С. 12-27.
8. Швейда П. Инновационные условия в Чешской Республике / П. Швейда // Информационно-аналитический журнал «Новости науки и технологий». – 2007. - №2 (6). - 05 февраля 2008г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://belisa.org.by/ru/izd/stnewsmag/2_2007/art10_6_2007.html
9. Стратегия международной конкурентоспособности Чешской республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.czech.cz/ru>
10. Ассоциация инновационного предпринимательства Чешской Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.aipcr.cz
11. Инновации и инновационные технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.rustradecz/index.php
12. Новый научно-технологический парк в Чехии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cvut-msm.ru/?p=129>

339.923:061.1

*Побірченко В.В., к.геогр.н., доцент,
Феденко Я.В., магістрант,
ТНУ імені В.І. Вернадського*

**СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ТА ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

В Європейському Союзі (ЄС) вже на протязі багатьох років велика увага приділяється формуванню і реалізації ефективних підходів до розвитку сільських територій, які за час свого існування зазнали значних змін: від забезпечення продовольчої безпеки на основі інтенсивного сільського господарства до підтримки диверсифікованого розвитку багатофункціональної сільської економіки, створенню привабливих робочих місць, і підвищенню рекреаційного та екологічного потенціалу села.

Сьогодні в ЄС розроблений і застосовується комплекс адміністративних, економічних, правових та інших інструментів, спрямованих на розвиток сільської місцевості; сформована багаторівнева і міжвідомча система управління і фінансування сільського розвитку. Розробкою та реалізацією стратегій і програм розвитку сільських територій займається ряд міністерств і відомств, за активної участі аграрних та промислових об'єднань, організацій по охороні навколишнього середовища, регіональних управлінь, представників приватного сектору та сільського населення.

Вивченню розвитку сільських територій ЄС присвячені праці багатьох зарубіжних учених: О.М. Антипова, В.М. Баутін, С. Бетца, Л.В. Бондаренко, В.Борка, Т.І. Заславської, В.В. Козлова, В.В. Лазовського, Х. Магеля, А.В. Мерзлова, К. Мюллера, В.І. Назаренко, Т.Г. Нефедової, Л.А. Овчінцевої, А.П. Огаркова, Б.П. Панькова, О.І. Пантелєєвою, А.Г. Папкова, А.В. Петрикова, Х. Хоппе, І.Г. Ушачева, Н.В. Чепурних та ін. Але, в останні десятиліття в теоретичних і практичних підходах до розвитку сільських територій ЄС

відбувається ряд істотних змін. Тому, незважаючи на значну кількість наукових праць по даній темі, проблеми розвитку сільських територій як і раніше залишаються недостатньо вивченими. Цим визначається актуальність дослідження.

Метою цього дослідження є аналіз сучасного стану та організаційно-економічних основ розвитку сільських територій ЄС.

В даний час існує багато понять терміна «сільські території», в різних джерелах вживаються такі синоніми, як сільська місцевість, сільські регіони і сільські райони, проте досі немає їх єдиного, загальновизнаного визначення. Рада Європи описує сільські території як «внутрішні або прибережні райони, які включають малі міста і села, служать в ролі заповідників або поселенських територій, де використовується сільське і лісове господарство, аквакультура і рибальство, існує можливості економічної і культурної діяльності для сільських жителів, можливості для відпочинку та проведення вільного часу»[1].

В свою чергу, Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) вважає, що сільські регіони охоплюють населення, землю та інші ресурси відкритого ландшафту і дрібних поселень за межами безпосередніх економічних областей впливу великих міських центрів. Вони складаються з громад (муніципалітетів) з невеликою щільністю населення і не мають великого міського центру [2].

Інші ж дослідники [3; 4], під сільськими територіями розуміють населену місцевість поза великих міст, яка включає всі наявні на даній території природні умови, сільське населення і різноманітні елементи матеріальної культури та основних виробничих фондів. Особливість сільських територій в тому, що вони є джерелом багатьох благ: продовольства і сільськогосподарської сировини, природних ресурсів, місцем проживання, рекреаційним об'єктом і т.п. Традиційно сільські території на основі їх різноманітності і ресурсів задовольняють численні потреби суспільства та економіки, в зв'язку з чим, виділяють такі їх функції, як: житлова, економічна, виробнича, функція розміщення, екологічна та ресурсна [1].

Основне завдання розвитку сільської місцевості в країнах ЄС – стійке і довготривале поліпшення соціально-економічної ситуації сільських територій для всіх верств проживаючого населення на основі ефективного використання локальних ресурсів. При цьому покращенню екологічної ситуації та збереження природних основ віддається пріоритетне значення. В даний час 91% площі Європейського Союзу (27 країн) припадає на сільські території, з них 20% – на переважно сільські і 38% – на проміжні території, де проживає більше половини населення ЄС. Сільські території створюють 42% ВВП в 27 країнах ЄС і розташовують 53% робочих місць (табл. 1) [5]. Тим не менш, вони часто поступаються переважно міським. Так, наприклад, дохід у розрахунку на душу населення в переважно міських територіях майже вдвічі вище, ніж у переважно сільських.

Таблиця 1

Показники розвитку сільських територій ЄС-27, 2012 [5]

Показники	Переважно сільські території	Промежуточні території	Переважно міські території
Доля сільських територій,%	52,6	37,6	9,7
% населення в сільських територіях	16,7	37,1	46,2
Щільність населення, чол. / км ²	35,6	111,3	547,4
Зміна щільності населення з 1995 по 2012 рр., чол. / км ²	0,2	3,7	17,7
% ВВП на душу населення в сільських територіях	12,0	29,7	58,3
% зайнятості в сільських територіях	17,0	35,6	47,4
Рівень безробіття, %	8,3	8,0	7,7
Частка зайнятості у вторинному і третинному секторі, %	84,9	91,8	98,5
Частка ВВП у вторинному і третинному секторі, %	95,0	96,9	99,2

Основна частка зайнятості припадає на вторинний (обробна промисловість і будівництво) і третинний (сфера послуг) сектора економіки. Незважаючи на це, більша частина використовуваних територій ЄС випадає на сільське і лісове господарство. У зв'язку з чим, саме первинний сектор відіграє важливу роль при використанні природних ресурсів, створює ландшафт, виконує внесок у соціально-економічний розвиток і збільшення потенціалу сільських територіях. Сільське господарство сприяє збільшенню добробуту ЄС: продовольча економіка становить 14,7% загальної продукції; це другий в світі за величиною показник [6].

Проте останнім часом у сільських районах посилюється диверсифікація сільської економіки: у 2012 році в середньому близько 35% європейських фермерів крім сільського господарства були зайняті

несільськогосподарською діяльністю, а в таких країнах, як Словенія, Швеція, Кіпр, Мальта, Данія та Німеччина понад 50% [7].

Політика розвитку сільських територій сьогодні тісно пов'язана і узгоджується з політикою регіонального (просторового) розвитку і єдиної сільськогосподарської політикою ЄС (ЄСПП), яка безпосередньо фінансує сільський розвиток [8].

У листопаді 2003 року в Зальцбурзі під назвою: «Плоди майбутнього лежать на сільських територіях – розвиток політики для здійснення наших цілей» відбулася конференція з сільського розвитку [9], де були виділені галузі, при обліку яких була прийнята нова політика розвитку сільських територій на 2007-2013 р.:

– Сільський розвиток – диверсифікація споріднена і неспоріднена, як в межах, так і поза аграрного сектора для розвитку сільських громад.

– Якість і надійність продуктів – якість продуктів харчування, захист тварин, а також збереження і поліпшення навколишнього середовища.

– Доступ – особливі можливості для жінок і молоді, а також хороший доступ до інформації та державних служб.

– Участь всіх сільських територій ЄС – участь всіх сільських територій ЄС у політиці розвитку сільських територій, згідно потреб фермерів та інших сільських виробників.

– Стійкість – екологічна та соціальна стійкість.

– Включення зацікавлених осіб – активна участь всіх зацікавлених в тривалому економічному, екологічному і соціальному розвитку сільських територій, та в розробці заходів щодо їх розвитку.

– Партнерство – субсидіарний принцип при співпраці громадських та приватних організацій.

– Спрощення – політика розвитку сільських територій ЄС повинна бути максимально спрощена і загальнозрозуміла. Процес її реалізації повинен включати програмне планування, фінансування та контроль.

У зв'язку з новими цілями політики розвитку сільських територій велика увага стала приділятися створенню привабливих умов для інвестування і роботи в регіонах; територіальній співпраці; ноу-хау та інноваціям. У галузі сільського господарства підтримка все більш спрямована на забезпечення якості продукції, захист навколишнього середовища і підтримку малозабезпечених територій.

57% території, що використовується сільським господарством в ЄС відносять до ущемлених – це території, де сільськогосподарська діяльність зумовлена природними вадами, наприклад, райони з несприятливим кліматом, гірські території або території з незначною продуктивністю земель. Підтримка ущемлених територій становить щорічно від 25 до 200 євро на 1 га сільськогосподарської площі, що використовується.

В цілому за період 2000-2006 рр. в ЄС на ці цілі було профінансовано 8 млрд. євро. У 2007-2013 рр. передбачено 12,6 млрд. євро [10].

Як і раніше, регіональна політика 2007-2013 рр. передбачає наявність структурних фондів, які є основними інструментами, спрямованими на досягнення переважних цілей. Однак відбувається зміна в формулюванні цілей і в самих структурних фондах. У цей період виділяється тільки 3 структурних фонду [11]:

1) Європейський фонд регіонального розвитку (EFRE);

2) Європейський соціальний фонд (ESF) – спрямований на поліпшення умов праці та сприяння зайнятості;

3) Фонд згуртування (Kohasionsfond).

Фінансові кошти структурних фондів 2007-2013 рр. розподіляються відносно нових переважних цілей (табл. 2).

Мета 1. Сприяння економічному зростанню, зайнятості, розвитку підприємництва та створення інфраструктури в найменш розвинених і структурно-слабких регіонах і країнах ЄС – регіонах конвергенції.

Мета 2. Підвищення регіональної конкурентоспроможності та сприяння зайнятості - інновації, покращення доступу до ринку праці та підготовка проектів сталого розвитку у всіх регіонах, крім Мети 1.

Мета 3. Територіальне співробітництво – прикордонне (сприяння регіональному розвитку прикордонних регіонів), транснаціональне (спільні проекти в галузі інтегрованого територіального розвитку) та міжрегіональне співробітництво (на основі обміну досвідом між країнами і регіонами). Мета 3 включає громадську ініціативу Interreg IV, яка спрямована на підтримку органів місцевого, регіонального та національного рівнів в галузі спільних проектів, нових стратегій, створення експериментальних продуктів для вирішення спільних проблем різних країн ЄС.

Таблица 2

Розподіл коштів ЄС на цілі регіональної політики, щодо розвитку сільських територій, 2007-2013 рр.

Пріоритетні мети:	Структурні фонди			Об'єм коштів	% від загальної кількості коштів
Ціль 1	EFRE	ESF	Фонд згуртованості	251,2	81,5
Ціль 2	EFRE	ESF		49	16
Ціль 3	EFRE			7,8	2,5
	інфраструктура, інновації, інвестиції	освіта, сприяння зайнятості	охорона середовища, транспортна інфраструктура, поновлювані джерела енергії		
Всього				308 млрд. євро	100%

*Складено автором [11]

У період 2007-2013 рр. зміни також відбулися у єдиній сільськогосподарській політиці. У 2000-2006 рр. фінансування політики розвитку сільських територій здійснювалося з обох відділень фонду EAGFL. У 2007-2013 рр. приймачем EAGFL в цій сфері став новий Європейський фонд розвитку сільських територій – ELER. Фонд розвитку сільських територій не є структурним фондом ЄС, а відноситься безпосередньо до ЄСПП [12].

У період 2007-2013 рр. другий напрямок ЄСПП – розвиток сільських територій фінансується тільки з одного джерела фонду ELER і передбачає наявність певних заходів. У програмах сільського розвитку кожна країна вибирає ті заходи, які найкраще відповідають потребам тієї чи іншої сільської місцевості. Причому, кожна задача повинна відповідати тематичній осі – направленню ELER. У свою чергу, три тематичні осі доповнюються «методичної» – «Лідер» (Leader), спрямованої на розвиток сільських територій на основі програм комплексного (інтегрованого) розвитку та співробітництва-місцевих ініціативних груп. Тепер Leader не окрема громадська ініціатива, вона інтегрована в основну програму розвитку сільських територій та є її частиною.

Для кращої збалансованості програм розвитку сільських територій, фінансування передбачене для кожної осі, яке розподіляється мінімум 10% і максимум 50% (75% для регіонів конвергенції) для осей 1 і 3. Для осі 2 і Leader максимум становить 55% (80% для регіонів конвергенції). Для периферійних областей і островів Егейського моря фінансування може підвищуватися до 85%. При цьому кошти, передбачені для осі Leader, повинні бути спрямовані на пріоритети осей 1, 2 і 3, таким чином, витрати Leader приєднуються до всіх трьох осей [13].

Всі відсотки фінансування встановлені так, щоб країни та регіони передбачали розвиток по всіх осях одночасно, але могли зробити найбільш важливу для них вісь пріоритетною. Більше 40% коштів на розвиток сільського та лісового господарства (вісь 1) передбачено в наступних країнах: Бельгії (48,6%), Латвії (47,2%), Угорщини (45,6%), Португалії (45,5%), Іспанії (45,1%), Кіпрі (44%), Греції (43,7%), і Румунії (40,2%). У свою чергу, менше 15% для осі 1 відводиться в Австрії (14,8%), Великобританії (12,5%), Фінляндії (11,3%) та Ірландії (10,3%).

Охорона навколишнього середовища (вісь 2) найбільш пріоритетна в Ірландії (79,6%), Фінляндії (73,5%), Великобританії (73%), Австрії (72,4%), Швеції (70,3%), Данії (63,3%), і Люксембурзі (59,1%).

На диверсифікацію сільської економіки та підвищення якості життя сільського населення (вісь 3) найвищі відсотки передбачені на Мальті та Нідерландах (по 33,7%), Болгарії (27,9%), Румунії (25,1%), Німеччині (24,9%), Польщі (23,1%), Латвії (20,1%) та Естонії (19,4%). Менше 10% у Люксембурзі (9%) та Португалії (8,3%) [14].

На період 2007-2013 рр. встановлений рівень фінансування політики розвитку сільських територій з фонду ELER в розмірі 96,2 млрд. євро [11] для 27 країн ЄС, з яких 14% отримує Польща, по 9% Німеччина та Італія, 8% Румунія, Іспанія і Франція. У свою чергу, в таких країнах, як Угорщина, Чехія, Словаччина, Естонія, Португалія та Польща більше 50% коштів, виділених ELER, спрямовані на розвиток бідних регіонів і вирівнювання соціально-економічного становища. Тоді як у Франції, Великобританії, Австрії менше 8%, а в Данії, Ірландії, Кіпрі, Люксембурзі, Нідерландах, Фінляндії та Швеції взагалі не передбачено. Що безпосередньо свідчить про рівень соціально-економічного розвитку

цих регіонів [15].

Політика розвитку сільських територій ЄС протягом тривалого періоду часу велику увагу приділяла забезпеченню населення доступними продуктами харчування, а також відповідного рівня життя фермерів, розвитку та модернізації аграрного сектору, створення умов для заняття сільським господарством у всіх регіонах ЄС. У нових умовах реформування ЄСПП, політика розвитку сільських територій будується на потребах суспільства і спрямована на захист сільського життєвого простору і підвищення рівня життя його жителів; поліпшення якості продуктів харчування і захист навколишнього середовища. Крім того, особлива увага приділяється підтримці найбільш бідних регіонів і територіальній співпраці - створенню партнерств на різних рівнях управління для цілей розвитку сільських територій.

Основними механізмами реалізації політики розвитку сільських територій на рівні ЄС та держав-учасниць, є:

- 1) міжвідомчий підхід до вирішення багатогранних проблем сільських територій;
- 2) комплексний (інтегрований) територіальний підхід, заснований на тісній кооперації різних рівнів управління, представників різних сфер економіки та сільського населення;
- 3) субсидіарний принцип. Розробка та реалізація програм розвитку сільських територій в основному відбувається на муніципальному рівні за активної участі сільського населення, з урахуванням напрямків розвитку, передбачених на національному та галузевому рівнях.

Адаптація та використання передового європейського досвіду в сфері розвитку сільських територій в умовах української сільської економіки сприятиме вирішенню найбільш актуальних проблем, що виникають сьогодні в сільській місцевості і дозволить істотно поліпшити політику розвитку як сільських територій так і країни в цілому.

Література

1. основополагающие принципы устойчивого пространственного развития Европейского Континента // Европейская конференция министров регионального планирования (CEMAT). – Ганновер, 7-8 сентября 2000 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/cemat/versionprincipes/Russe.pdf>
2. OECD-Priifbericht zur Politik fiir landliche Raume. Deutsch-land/Organisation fur wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, 2012.
3. Леонова Н.В. Политика устойчивого развития сельских территорий ЕС / Н.В. Леонова, В.П. Чайка // Международный сельскохозяйственный журнал. - 2008. - №1. – С. 24-29.
4. Покровская С.Ф. Развитие сельской местности в свете реформ аграрной политики в странах Евросоюза / С.Ф. Покровская // Агропромышленное производство: опыт, проблемы и тенденции развития. — 2006. – №2. – С. 23-32.
5. Rural development in the European Union. Statistical and economic information. Report 2012 // Directorate-General for Agriculture and Rural Development [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/2012/full-text_en.pdf
6. EU BILATERAL TRADE AND TRADE WITH THE WORLD [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/september/tradoc_113459.pdf
7. Agriculture in the European Union - Statistical and economic information [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/index_en.htm
8. Серова Е. Мировой опыт политики сельского развития. Аналитический центр АПЭ [электронный ресурс]. – Режим доступа: www.iet.ru/afe
9. Типология этапов развития единой аграрной политики ЕС / И. Дрождз, Г. Радзвичюс // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. – 2010. – № 21 (2).
10. European Union: Common Agricultural Policy / David Kelch [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ers.usda.gov/briefing/europeanunion/policy.htm>
11. Fact Sheet: die EU-Politik zur Forderung der Entwicklung des laendlichen Raums 2007-2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007>
12. Entwurf Programmplanung Entwicklungsplan fuer den laendliche Raum Brandenburgs und Berlin 2007-2013. - Stand 13.07.2007
13. Common Agricultural Policy reform [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.defra.gov.uk/food-farm/farm-manage/cap-reform/>
14. The General Report on the Activities of the European Union — 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/generalreport/pdf/rg2012_en.pdf
15. Единая аграрная политика Европейского Союза – Путь становления и принципы функционирования / А. Лисситса, О. Лука, Т. Гагалок, С. Кваша // DISCUSSION PAPER «Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe». – 2006. – № 92.